

liği içinde yer aldı. Eski Akkirman, Kili ve İsmâil vilâyetleri, yani tarihî Bucak'ın ana bölümü ise Moldavya'dan ayrılarak Ukrayna Cumhuriyeti'ne bağlandı ve Odessa oblastının bir parçası haline getirildi; böylece Bucak coğrafi, tarihî ve kültürel özelliğini korumaya devam etmiş oldu.

Halen Moldavya'da kendini Rumen sayan ve nüfusun % 65'ini oluşturan bir kitle siyasî bakımdan hâkim durumdadır. Moldavya 1991'de Sovyetler Birliği'nden ayrılma kararı mânasına gelen bağımsızlığını ilân etti ve Romanya'ya katılma kararı aldı. Moldavya (Besarabya) ile Romanya arasında sınır kısmen kalkmış olup iki bölge halkı yalnız kimlik cüzdanı ile bir bölgeden diğerine seyahat edebilmektedirler. Bu arada Moldavya sınırları içinde kalan ve sayıları 170.000 civarında olan Türk asıllı Gagauzlar da yaşadıkları Komrat bölgesini muhtar ilân ettiler. Ukrayna Cumhuriyeti'ne bağlı tarihî Bucak bölgesinde ise Rumen nüfusu azınlıktadır. Bu bölgede Osmanlı devrinde olduğu gibi dinleri, dilleri ve milliyetleri farklı bir halk yaşamakta ve bu halkı çok sayıda Ukraynalı, Besarabyalı, Rumen, Bulgar, Gagauz, Rum, Yahudi, Arnavut ve çeşitli Orta Asya cumhuriyetlerinden gelmiş Türkler oluşturmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Peçuylu İbrâhim, *Târih*, I, 212; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 106-121; Cevdet, *Târih*, X, 29-75; N. Iorga, *Studii Istorice asupra Chiliei Şi Cetatii Albe*, Bucureşti 1899; D. V. Ivanov, *Bulgarska Basarabya*, Sofia 1918; A. Boldur, *La Bessarabie*, Paris 1927; I. Nistor, *La Bessarabie et la Bucovine*, Bucarest 1937; J. Becker, *Bessarabien und sein Deitschtum*, Bietigheim, Wurt 1966; G. F. Jewsbury, *The Russian Annexation of Bessarabia: 1774-1828*, New York 1976; N. Dima, *Bessarabia and Bukovina*, New York 1982; A. Gonta, *Romanii Şi Hoarda de Aur: 1241-1502*, München 1983; Kemal H. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914*, Madison 1985; a.mlf., "Ottoman Urbanism: The Crimeana Emigration to Dobruca and the Foundation of Medcidiye", *IJTS*, III/1 (1984-85), s. 1-37; R. Dankoff, *The Intimate Life of an Ottoman Statesmen. Melek Ahmed Paşa 1588-1662*, Albany 1991; Aurel Decei, "Bucak", *İA*, II, 742-747; F. A. Grekul, "Bessarabia", *GSE*, III, 229-230.

KEMAL KARPAT

BUCU

Cezayir'de çıkarılmış olan
gümüş bir sikke.

12,40 gr. 38 mm. ağırlığında olup en önemli parçalar 1808-1839 yılları arasında basılanlardır. Ön yüzünde Sultan II. Mahmud'un isim ve unvanı (Sultânü'l-

berreyn ve hâkânü'l-bahreyn es-Sultân Mahmud Han azze nasruhû), arka yüzünde ise yer ve tarih yazılıdır.

Tunus'un sikkelerinden daha güzel ve daha dikkatlice darbedilmişlerdir. Başlıca çeşitleri şunlardır: 3 batac şık (yahut pataka = riyal dirhem), 6 nısıf batac şık (nısıf riyal dirhem), 4 rub'îye bucu, 8 semen bucu, 24 mevzûne (bucu yahut riyal bucu), 48 harrûbe.

Bunlardan alışverişte en çok kullanılanları 4 rub'îye ve 8 semen bucudur.

Para birimi olan bucu veya riyal bucunun çiftesi de vardır ki buna zevc bucu denilmektedir.

Mevzûne ise Cezayir parası olmayıp Merakeş'te darbedilmiştir. Oval biçimde, üzeri yazısız bir gümüş parçadır. Cezayir'de kullanılmayan bu parça bucunun 24'te biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 420 vd.; Schrötter, *Wörterbuch der Münzkunde*, Leipzig 1930, s. 86; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, II, 687; Nuri Pere, *Osmanlılarda Madenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 248.

İBRAHİM ARTUK

BUÇUKTEPE VAK'ASI

1446'da Edirne'de vuku bulan ve II. Mehmed'in birinci saltanatından uzaklaştırılmasına sebep olan ilk yeniçeri ayaklanması.

II. Murad 1444'te Macarlar'la ve Karamanoğulları ile barış antlaşmaları imzalamış, böylece devleti batıda ve doğuda emniyete aldıktan sonra hayatta kalan tek oğlu Şehzade Mehmed lehine tahttan feragat etmiş ve Manisa'ya çekilmişti. II. Mehmed o sırada henüz on iki yaşlarında idi. Dîvân-ı Hümâyûn ise Vezîriâzam Çandarlı Halil Paşa, Rumeli Beylerbeyi Hadım Şehâbeddin Paşa, Zağanos Mehmed Paşa, Saruca Paşa ve Kazasker Molla Hüsrev'den teşekkül ediyordu. Fakat II. Murad'ın bu inziva hayatı çok sürmedi. Macarlar Osmanlı tahtına çocuk denecek yaşta birinin geçmesini fırsat bilerek, Karamanoğlu'nun da tahririyle, on yıllığına imzalamış Szegecin Antlaşması'nı (12 Temmuz 1444) bozarak Osmanlı Devleti'ne savaş açtılar (1 Eylül 1444). Macarlar'a başta papalık olmak üzere Eflak ve Sırp prenslikleriyle Alman ve İtalyanlar da katıldı ve böylece Avrupa'da büyük bir Haçlı kuvveti toplandı. Haçlılar'ın Bulgar topraklarını yağmalayarak Varna'ya kadar

gelmeleri üzerine Osmanlı vezirleri II. Mehmed'in başkanlığında toplanıp Sultan Murad'ı tekrar iş başına getirmeye karar verdiler. Sultan Murad bir rivayete göre Edirne'de tahta çıkmış, daha doğru olan bir başka rivayete göre ise sadece Osmanlı ordusuna kumanda etmiş, II. Mehmed Varna Savaşı sırasında padişahlığını korumuş ve Halil Paşa ile birlikte Edirne muhafazasında kalmıştır. Haçlı kuvvetlerine karşı kazanılan Varna Zaferi'nden (10 Kasım 1445) sonra Sultan Murad bir süre Edirne'de kalmışsa da tahta geçmediği anlaşılmaktadır. Çünkü bu sırada İslâm ülkelerine gönderilen bazı fetihnâmeler II. Mehmed adına yazılmış, gelen cevapnâmeler de yine onun adına gelmiştir.

O sıralarda Edirne'de II. Murad ile oğlu Sultan Mehmed'i tutan devlet adamları arasında büyük bir anlaşmazlık vardı. Vezîriâzam Çandarlı Halil Paşa ve yeniçeriler Osmanlı tahtında Sultan Murad'ı görmek isterken Şehâbeddin, Zağanos ve Saruca Paşa gibi vezirler II. Mehmed'i tutuyorlardı. Çandarlı'nın barışçı politikasına karşılık rakipleri genç padişahı fetihlere, özellikle İstanbul'un fethine teşvik ediyorlardı. Bu sebeple II. Murad oğluna ve onu teşvik eden vezirlere bir ihtarda bulunmak zorunda bile kalmıştı. Bu arada Halil Paşa II. Murad'ı tekrar Osmanlı tahtına geçirmek için planlar yapıyordu. Hatta vezîriâzamin genç hükümdarı kolayca kandırarak Varna Zaferi'nin ardından nezaketen babasına taht teklifinde bulundurulduğundan bile söz edilir. Güya II. Murad bu teklifi nasıl olsa kabul etmeyecek ve yine II. Mehmed Osmanlı tahtında kalacaktı. Bir başka rivayete göre ise II. Murad Varna Seferi'nden veya bir avdan dönerken askerle görüşmüş ve onların kendisini istediklerinden emin olduktan sonra ikinci defa saltanatı kabul etmiştir.

II. Mehmed'in birinci saltanatından çekilmesinin asıl sebebi olan ve tarihlerle Buçuktepe Vak'ası olarak geçen olay da yine bu sırada Edirne'de çıkmıştır. Osmanlı tarihinde görülen bu ilk yeniçeri ayaklanmasının zâhirî sebebi, Osmanlı para birimi olan akçenin ayarının düşürülmesidir. Çünkü bu ilk para ayarlaması askeri ve piyasayı zarara sokmuştu. Kaynakların bildirdiğine göre aylardır maaşlarını alamayan yeniçeriler paranın değerinin düşürülmesinden rahatsız olmuşlar ve isyan çıkarmışlardır. Rumeli Beylerbeyi Hadım Şehâbeddin Paşa'nın evini yağmalamışlar, bu arada Şe-

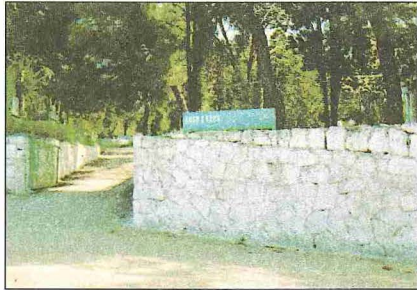
hâbeddin Paşa II. Mehmed'in sarayına sığınarak canını zor kurtarabilmiştir. Yeniçeriler daha sonra şehrin doğusunda ki tepeye çekilmişlerdir. İsyan, yeniçeri maaşlarına yarım (buçuk) akçe zam yapılarak yatıştırılmış ve o zamandan beri bu tepe Buçuktepe adıyla anılmıştır. İsyanlılar bu şekilde yatıştırılmışsa da asker artık genç padişahın yüz çevirip babasının hükümdar olmasını istemiştir.

Öte yandan Buçuktepe Vak'ası'nın II. Mehmed'i tahttan uzaklaştırmak için Çandarlı Halil Paşa tarafından tertiplenmiş olduğu yolunda kuvvetli deliller vardır. Çünkü bu olayda doğrudan Çandarlı'nın baş rakibi ve genç padişahın birinci adamı Şehâbeddin Paşa hedef alınmış, böylece Sultan II. Mehmed'in tahtı tehlikeye düşmüş ve Edirne'de bir iktidar boşluğu doğmuştur. Bunun üzerine Çandarlı'nın gizlice gönderdiği haberle 1446'da Edirne'ye gelen II. Murad yeniden Osmanlı tahtına çıkmış, Şehzade Mehmed de yanında güvenilir adamları olduğu halde Manisa'ya dönmüştür.

Osmanlı tarihinde Buçuktepe Vak'ası ile asker ilk defa politikaya alet edilmiş ve bundan böyle yeniçerilerin nüfuzu sürekli artmıştır.

Edirne'de halen aynı adı taşıyan mahallenin biraz dışında kalan Buçuktepe mevkiinde şehir mezarlığı bulunmaktadır.

Buçuktepe Mezarlığı ve mezarlığın girişi- Edirne

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler (nşr. Osman Turan), Ankara 1984, s. 47; *Die altosmanischen anonymen chroniken* (nşr. F. Giese), I, Breslau 1922, s. 70, 205; Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, s. 58-59; Neşrî, *Cihannümâ* (Unat), II, 647-657; XVI. Yüzyılda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi (haz. Şerif Başta), Ankara 1973, s. 134-135; Hoca Sâfêddin, *Tâcü'l-tevârîh*, I, 375-387; Solakzâde, *Târih*, s. 173-179; Hüseyin, *Bedâiü'l-vekâyi'* (nşr. A. S. Tveritinovoy), Moskova 1961, I, 373-381; Dimitri Kanemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1979, I, 99-100; Hammer (Atâ Bey), II, 224-225; Cevad Paşa, *Târîh-i Askert-i Osmânî*, İstanbul 1299, I, 219-220; Danişmend, *Kronoloji*, I, 212-218; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 439-440; Fr. Babinger, *Mahomet II le Conquérant et son Temps (1432-1481)*, Paris 1954, tür.yer.; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Tarihi*, İstanbul 1979, I, 383-385, 421-422; S. Shaw — E. K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmet Harmancı), İstanbul 1982-83, I, 84-87; Halil İncalcık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, Ankara 1987, s. 69-109; E. Verner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu: Osmanlılar, Halk Ayaklanmaları ve Askert Feodalizm* (trc. Yılmaz Öner), İstanbul 1988, II, 100-105; Ali, "Murâd-ı Sâni Sikkeleri", *TTEM*, XIV / 14 (91) (1926), s. 82.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BU'D

(البعد)

Hak'tan uzak kalma anlamına gelen bir tasavvuf terimi, kurbun karşılığı (bk. KURB).

BU'D

(البعد)

Cismin boyutlarından her birini ifade eden klasik felsefe terimi.

Bu'd genel olarak "iki şey arasındaki en kısa mesafe" (boyut, imtidâd) diye tarif edilir. Kelâm ilminde bu'd, halâ* ile aynı mânâda olmak üzere, gerçek varlığı olmamakla birlikte, cisimde bulunduğu veya kendi başına var olduğu farzedilen ve cismin kendisine bürünmesine elverişli olduğu düşünülen itibarî bir boyuttur.

Klasik felsefede boşluğun (halâ) gerçek varlığı olduğunu düşünen atomist filozoflara göre bu'd, ya maddeye nüfuz edip cisimle birlikte bir araz olur ki buna "ta'limî cisim" denir; veya kendi başına varlığını sürdüren maddeden bağımsız soyut (mücerred) bir cevher olur,

buna da "meftûr bu'd" denir. Bu görüşte olanlar akıl, nefis, cisim, madde ve süretten ibaret beş cevhere altıncı cevher olarak "mücerred bu'd"u ilâve ederler. Boşluğun gerçek varlığı olmadığını savunan filozoflar ise mücerred bu'd görüşünü reddetmişler ve "cisimle kaim olan uzantı" anlamında bir tek bu'd kabul etmişlerdir.

Cisimlerin boyutlarını teşkil eden üç bu'ddan yükseklik (tûl), iki nokta arasındaki tek boyutlu mesafedir; buna çizgi de denir. Genişlik (arz), ilk bu'du dik olarak kesen ve onunla birlikte yüzeyi (sath) oluşturan ikinci mesafe, derinlikse (umk), diğer iki bu'du dik olarak kesen üçüncü mesafedir. Böylece bu üç bu'd bir yerde birleşerek hacmi meydana getirir. Bununla birlikte İbn Sînâ'ya göre her cismin bu üç bu'du birden taşınması ve üç yüzeyli olması gerekmez. Zira yükseklik, genişlik ve derinlikten her biri çizgiyi hatırlatır. Oysa meselâ kürede çizgi yoktur ve tek yüzeyi vardır. Aynı şekilde üç bu'd birbirinden uzun ve kısa oluşlarına göre ayırt edilir. Halbuki küpte bütün boyutlar birbirine eşit olduğundan farklı üç bu'ddan söz edilemez. Esasen cismin kendisi cevher olup ondaki bu'dlar, şekiller vb., cismin mahiyetinde bulunmayan ve ona sonradan katılmış olan arazlardır.

Astronomide bu'd, "yıldızla felek-i a'zam arasındaki mesafe" anlamında kullanılır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Lalande, *Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie*, Paris 1976, s. 236; Cemil Salîbâ, *el-Mu'cemü'l-felsefî*, Beyrut 1982, I, 213-214; İbn Sînâ, *eş-Şîfâ*, s. 61-64; Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, I, 485, 489-490; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 115-116.

M. NACİ BOLAY

BUDAPEŞTE

(bk. BUDİN).

BUDİN

Bugünkü Macaristan'ın başşehir
Budapeşte'nin bir kısmı olan
Buda'nın Osmanlılar dönemindeki adı
ve eyalet merkezi.

Macarca Buda adıyla anılmakta olup Macaristan'ın kuzeyinde Tuna ırmağının sağ yakasında yer alır. Nehrin sol kıyısındaki Peşte, Buda'nın kuzeyindeki Obuda (Eski Buda) ile birlikte bugünkü Budapeşte şehrini teşkil eder. Macaris-